

Передзим'я

Дріт натягнутий, як струна,
Я з жердиною без страхівки
Балансую... Іду життям...
В серці віра — ото і тільки.

Без страху вже, бо він утік,
Коли вздрів те бажання жити.
Тільки біль підморгнув услід,
Лиш би втриматись, не завити...

Світ хитається, гамір, шал,
Регіт натовпу, що невміло
Ставлю кроки — не так, не сяк,
Не туди вигинаю тіло...

Я не бачу їх — висота,
Вуха хмарами позакладало.
Step by step... Бог мене веде,
То хіба уже цього мало?!

Оксана Кузів. Step by step¹

Чернігівська осінь заміщувала в низьких купчастих хмарах перший сніг і супилася, мов норавлива жінка. Таки зарано, ой зарано для першого снігу, а що поробиш?

¹ Крок за кроком (англ.). — Авт.

Літо, котре звалося бабиним і ще вчора здавалось нескінченним, бігло вслід за сріблястим «лексусом», що рухався в протилежному від Чернігова напрямку. Котився спокійно й розмірено, якимось навіть меланхолійно. У полях по обидва боки дороги куйовдилося тонесеньке павутиння, поодинокі дерева на узбіччях спалахували багрянцем і швидко гаснули десь позаду.

На передньому сидінні поряд з водієм спостерігала за агонією літа Жанна Валеріївна Коломієць, ще кілька тижнів тому талановита, успішна, а найголовніше — перспективна журналістка столичного глянцю, а нині... Ким вона була зараз, жінка воліла не замислюватися, тому їхала тиха й небагатослівна. Місцевий підприємець, а разом громадський діяч Володимир Діденко розмовами не обтяжував, лиш раз по раз кидав короткі погляди й перемикав радіостанції, доки не спіймав потрібну.

«Така, як ти, буває раз на все життя... і то із неба...» Пісня линула з динаміків безперешкодно, наповнюючи думки подвійним сенсом. «Така, як ти, один лиш раз на все життя... Не вистачає каяття, коли без тебе я...»

Пасажирка мимоволі зіщулилася, коли надривне «я», вочевидь, різонуло по живому. Боляче. І як недоречно боляче. Спробувала приховати розбурхані емоції за усмішкою, однак це вийшло настільки недолуго, що мусила поспіхом відвертатися, упершись чолом у бічне скло. Щоправда, досвідчений чоловік зробив вигляд, що не помічає, завбачливо всміхнувся і потягнувся за телефоном.

— Жанно Валеріївно, перепрошую, маю зробити дзвінок. Ви дозволите?

Кивнула поспіхом, голос зрадницьки затремтів:

— Авжеж...

Відчувала, що телефонний дзвінок був лише приводом, проте за цих обставин зголосилась би на що завгодно, аби лиш їй дали спокій.

— Алло, Віталійовичу, день добрий. — Діденко нарочито говорив бадьоро й задьористо. — Наша домовленість лишається в силі? Так, маємо встигнути. Сушарки працюють на повну потужність, тому... Як цього понеділка? Не люблю я понеділків, ти ж мене знаєш... Ну вредний Володимир Діденко, вредний. А що поробиш? Зіночка моя? О, вона...

Жанна інстинктивно перевела погляд на чоловіка, коли в голосі забриніла... раптова, геть неочікувана й така недоречна в діловій розмові ніжність...

— Зіна — свята жінка, Петю, свята. Інша б на її місці давно втекла.

Краще б він цього не говорив, а їй не треба було слухати. Чомусь одразу пригадалися касети, оті колишні-колишні, плівку яких магнітофон міг «зажувати». От її зараз і жувало... Але справжню плівку можна було дістати вчасно, настромити на олівець чи ручку й відмотати. І все дивовижним чином налагоджувалося, пісня звучала заново.

— Ех, Петю, Петю, не знаєш ти жінок. Це такі створіння... Можеш життя прожити, як то кажуть, і в горі, і в радості, а потім одного дня хоп — і сюрприз. Як не твоя. Щось я, друже, розбалакався не на жарт, а в мене ж гостя. Своїм вітання передавай. Так, на зв'язку. Бувай.

Проникливі чоловічі очі неначе запитували: «Чи полегшало?»

— Жанночко, тепер я цілком і повністю до ваших послуг. Ми, до речі, майже на місці. Можна сказати, домчали. Праворуч знак, бачите?

Кивнула, перевела погляд на темряву, що виснула на горизонті й розросталася навсбіч. На тлі грозового неба й справді проступав знак. Такі встановлюють на в'їзді до населених пунктів. Жанна бачила схожі й бачила по-справжньому своєрідні, якщо не сказати «ексклюзивні». Швидко пробіглася літерами згори вниз — Горбове¹. Ну от, таки на місці.

— А село, до речі, Жанно Валеріївно, з історією. Кажуть, перше поселення тут виникло ще в 1567 році поблизу могутнього листяного лісу. Ця місцевість тоді мала назву Горбов бор. Красиво, правда ж? А вже 1861 року в Горбові жило 1800 душ. Хоча вам, столічній пані, ці цифри, мабуть, смішними здаються. Ніби в інший вимір потрапили?

— Ну що ви... До паралельного світу далекувати. — Вона навіть встигла всміхнутися. Так, з отією самою дурнуватою усмішкою на обличчі й збагнула, що повітря в салоні стає якимось драглистим — ні вдихнути, ні видихнути. Жінка ще спробувала розщібнути гудзик на плетеній кофті, але одурманлива млість уже повзла тілом, дзвеніло у вухах, перед очима вистрибували цяточки, а потім дорога різко гойднулася вбік. Останнє, що пам'ятала, — тягучий чоловічий голос та окремі слова, що ніби прориваються крізь невидиму перепону.

¹ Сучасна назва села в Чернігівській області. Давніша — Горбів. У тексті вжито обидва варіанти залежно від часу описуваних подій. — *Ред.*

— Жанно... Жанно Валеріївно, що з вами? Вам погано? Ви мене чуєте, Жанно...

Уже не чула, не бачила, не розуміла й не відчувала себе. Чудернацьке відчуття падіння в невагомість. Суцільна та безмежна, неозора пустка. А потім холод. Хтось ляскає мокрими долонями по щоках і гучно дихає в дикій пустці. Господи, чому так холодно? Холодно й темно. Повільно розплющила повіки. Студене повітря безперешкодно проривалося до салону автомобіля крізь відчинені дверцята й розтрушувало чудернацькі білі цяточки, що миттєво танули. Невже сніг? Так ще ж учора ніби літо було...

— Жанно! Слава Богу! Що ж ви мене так лякаєте, ну?

А й справді, крихітні, такі дрібні-дрібнюсінькі сніжинки осідали прямисінько на сиву бороду Діденка.

— Усе добре, Володимире Семеновичу. Правда. Уже минулося, — силувалася так-сяк усміхнутись, проте виходило не вельми переконливо. Стурбований чоловік супився, зітхав, ойкав, скрушно прицмокував язиком, а потім життєвий досвід, вочевидь, таки підказав, що й до чого:

— Ай-ай-ай, Жанночко, що ж ви не попередили старого діда? Я б тихіше їхав. Вам уже краше? — Принциповий підприємець зараз більше нагадував турботливу квочку. — Та я б і не наполягав, коли б знав. Господи, знайшлися б люди... Жанно, ви не подумайте. І знайдуться. Може, ну його, оте замовлення? Вам би поберегтися треба.

Квапливо хитнула головою, боячись, що очі видадуть хвилювання.

— Ні, Володимире Семеновичу, страшенно не люблю нерозпочатих справ.

Помітив, може, навіть зрозумів, що й до чого, однак вигляду не подав. Проникливі люди, коли треба, знання при собі лишають. Щоправда, подивився на неї вже якось інакше, либонь, по-батьківськи, чи що? Бо з гіркотою...

— Ну от. Шостий десяток на світі живу, а вас, жінок, зрозуміти не можу. Та й хто зрозуміє? Ой, заждіть, у мене ждесь тут хустина тепла була. Дружина, знаєте, усе зі спиною мучиться. Ось так... Тепліше, правда?

Кивала, щільніше загортаючись у вовняну хустку.

— А онде й кладовище праворуч. Бачите? Нас там уже ждуть...

* * *

Наступного ранку прокинулася від крику й злякано скочила з ліжка. Хтось із дітей плаче. Правда, незвично так, ніби з давнього минулого. Прислухалась, але плач долинав знадвору. Надокучливий, вередливий, він раз по раз збовтував тишу, аж доки Жанна не зрозуміла, що це верещить сусідська коза.

— А щоб тебе... — Жінка впала на ліжко й затулила долонями лице.

Десь поряд, мабуть на столі, цокотів будильник. Древній-древній, вона чомусь думала, що таких уже давно ніде немає, а виявляється, дарма. Монотонне й розмірене цокотіння «круглого звіра» неначе гвіздки заганяло:

— Вста-вай, вста-вай, вста-вай...

Жанна затулила вуха й відвернулася до стіни, упершись обличчям у ворс килима. Прокляття. І чому його досі звідси не зняли? Висить, мабуть, з радянських часів, ще й, либонь, досі фотографуються на тлі цього чуда. Хоча кому тут фотографуватися? Мо', свекрам? Підвела очі до стелі, а там — сотні, якщо не тисячі, дрібнесеньких тріщин. І вздовж біжать, і впоперек, нагадуючи зморшки епохи, котра свій довічний термін чомусь одбуває в цих стінах. Та й хіба лише в цих? От питається, що Жанна тут загубила?

Вона ніколи не любила гостювати у свекрів. Ніколи. З перших днів стосунків з Максимом вони якимось виокремились, чи то пак відкололися від сільського раю. Приїздили — так, проте рідко. Пенязівка для Жанни стала уособленням краю світу, її персонального. І хоч село розміщувалося поблизу районного центру, ця обставина мало чим допомагала в тривалій та незворотній агонії вимирання. Нині тут лишилися, як кажуть місцеві, «щитані» хати, у яких дух людський жевріє. Глушина дика, ледь не первозданна. Принаймні після гамірливого Подолу Жанні здається, що людство просто вимерло, щезло.

— Ме-е-е... Ме-е-е...

— Та замовкнеш ти сьогодні...

— Ме-е-е-е...

Жінка зітхнула й сіла, спустивши босі ступні на дерев'яну долівку. У щілинах між мостинами вільно гуляли протяги. Ну от, зате килими на стінах висять. Встромила ноги в столичні капці, накинула халат на плечі, підвелася і підійшла до вікна. Не так старий, як бувалий будинок дивився вікнами в сад, а там

жовтень натхненно золотив верхівки яблунь. Жанна навіть спробувала заплющити очі й вдихнути оту незорую позолоту, коли тієї самої миті з господарського двору почулися дзенькання відер, голодне рохкання і сердиті хазяйські погрози:

— А щоб тебе, Борько. Відійди. Відійди — кажу! А то заріжу к такій матері.

Вочевидь, свекор годує хазяйство запізно, адже свекруха, учувши симфонію ранкової трапези, кричить з городу:

— Василю, де оце ти валандався? Поможі картоплю перенести. Скільки тим сіткам на сонці пектися?

— А скільки треба, стільки й будуть стояти. Піду зараз карасів чистити. Там, мо', на дві пательні буде. Чуєш, Галю? Риби хочу.

— Картоплю перенеси, кажу.

— Та щас.

Жанна відвернулася, наче їй хто під дих дав, коли того найменше чекала. Це тобі, дівонько, не твоя комфортабельна орендована квартира на Подолі. Ласкаво просимо в Пенязівку. Тутечки і «йога» своя, і ритуали, і сніданки, і медитації. Жінка озирнулася так, ніби могла розгледіти щось інше, приміром станцію метро «Поштова площа», до якої десять хвилин пішки, натомість погляд спіткнувся об шматок обвислих шпалер у кутку. Звичайнісіньких паперових шпалер, найдешевших. Колись вони, мабуть, були красивого блакитного кольору, а зараз... Нині це видовище більше нагадувало велетенський знак оклику в кінці речення. Мовляв, ускочила ти, Жанночко, по самі вуха. Гепнеться на голову оте брудне й геть вицвіле «небо», ще трошечки —

і гепнеться. Принаймні голову мимоволі, але постійно хочеться увібрати в плечі. Та кого вона намагається обдурити? Утекти хочеться звідсіля якнайдалі.

Жанна навіть ступає крок — один-другий-третій, однак повертається чомусь до дивана під стіною. Стягує ковдру, швидко ховає в шафу подушки й постіль, рвучко сіпає половинку — і диван складається, наче зойкає. Жінка застеляє бідолаху квітчастим пледом і зиркає на годинник — дев'ята. Уже дев'ята. Що ж, у дітей, вочевидь, добігає перший урок. Про дітей думати найскладніше, тому Жанна старається відігнати ці думки якнайдалі. Мовляв, школа та й школа, Куликівка, звісно, не столична гімназія, це зрозуміло, от тільки що тепер удієш? Мусили. Головне — не застрягнути в цьому «музеї» назавжди. Вони не затримуються. Усе буде добре. Буде. Треба лиш трошечки зачекати, зовсім трошечки...

На цій думці магія ранку з обов'язковим позитивним мисленням спіткнулися, як то кажуть, з розгону. Жанна тихенько сіла на вже зібраний диван, підібгала ноги під себе, як робила це давно-давно, ще дівчатком, і заплющила очі — the end.

— Галино, так ти йдеш рибу смажити чи ні? Я карасів хочу! — почулось із стареньких облущених сіней, а важкі кирзові чоботи тупотіли так голосно, наче це вони зголодніли. Свекруха мусила облишити перебирання картоплі й таки піти до чоловіка. Чи до карасів? Стежка тулиться до вікон їхньої тимчасової спальні, тому в прочинену квартиру заповзає жіноче сичання:

— А щоб тебе... І де ти взявся на мою голову, тригладітор...

Жанні хочеться затулити вуха та вимкнути цей недолугий ранок, натомість жінка скручується калачиком і робиться маленькою-маленькою, майже непомітною, ніби й нема її і ніколи не було. Свекри гомонять на кухні, шкварчить олія, будинком розтікається запах смаженої риби — огидний до одуріння, а запитання лізуть з усіх щілин:

— Невістка досі не виходила? Ото ще городська цяця. Могла б і вона риби підсмажити.

— Погано їй, хіба не бачиш? Хоч би знову в больницу не заgrimіла. Усе в тому Києві спустили, за душею ні копійки. А за що лікуватись?

— Не, добрі карасики, Галько, аж солодкі. Мо', піти покликати, га? Хай би посмакувала.

— Сама вийде. А як спить? — Свекруха совала чавунки до печі, лаштуючи борщ на вечерю. Окрім запаху смаженої риби, виразно потягло вареною капустою. Треба віддати господині належне — Галина Іванівна дбала про всіх, як могла: і приготувати встигала, і так-сяк прибрати, ще й машину пральну витягла в сад, щоб невістка не гнулася над тазиками.

— Еге, так вона й до обіду спати буде.

— Що ти пони́маєш! Цілу ніч вовтузилася, видно, погано було. А вранці Максима з дітьми провела й така зелена зробилася, така ніяка. Страшно дивитись.

Свекор смачно прицмокнув.

— Видно, слабі баби в Києві тому, Галю. Непутьові. Прийдеться нашому синку на своєму горбі сім'ю тягнути.

— Спасибі Богу, що хоч Мишко Прокопенко Максима в адміністрацію пристроїв. У тій... Як її, Васю?

— Об'єднаній територіальній громаді. О-те-ге.

— Еге. Те-ге. Бо що з Києва того? — бубоніла свекруха, ніби «Отче наш» читала. — Дорого — страшно. Таксуї не таксуї, а оренда квартири ой кусяється. І журналістом попробуї зароби. Як де лучше платять, так все зайнято. А тут як-не-як перший заступник голови. Ще б невісточку кудись пристроїти хоч ненадовго. Щоб як у людей.

Двері до першої кімнати, а разом їдальні та кухні, легесенько, ніби ненароком, смикнув протяг, за сусідським парканом, мабуть, усоте за ранок заверещала коза, а свекор, простий сільський чоловік, не довго думаючи, виплюнув кістки прямісінько в миску:

— Шас... Кому отутечки, Галько, оті писаки потрібні? Хай пише тепер про корів і свиней. Ги-ги. Іч, як складно вийшло. А головне — чиста правда. Од Києва одскочила й зразу ж всралась.

— Цить ти, дурень старий. Їж давай і будемо картоплю перебрану в погріб опускати. Максим казав, що в інтернеті їхньому морози намальовані. А мо' ж, таки до вечора вправимось.

Коли хряснули вхідні двері, нею опанувало відчуття, ніби помиї підступили під самісіньке горло й вона от-от ними захлинеться. Ще місяць тому Жанна подібного не подарувала б, натомість влаштувала б показовий виступ про свою — і лише свою! — історію успіху, що ого-го. Бо чого досяг їхній синок у Києві, а що встигла реалізувати вона? Про корів і свиней, кажете? Що ж, про корів і свиней. Жінка рвучко підвелася, рішуче підійшла до трюмо, яке хтось колись поставив у куток, смикнула штору вбік, і сонячне

проміння миттю наповнило кімнатку, вихопивши із сутінків знайомий силует.

— А тепер, Жанно Валеріївно Коломієць, розкажи, хто ти є?

Жінка у відображенні дивилася прямисінько в очі — прискіпливо, з викликом. Мовляв, оце і все, що лишилося від тебе колишньої? Ану ж бо, будь чесною бодай сама із собою. Як таких називають? Як? Старородящая? Спересердя вхопила гребінець, аби хоч щось хоч якось привести до ладу. Волосся завжди було її окрасою, однак цієї миті стильна зачіска нагадувала скуйовджене кубло. Ще трохи — і сивина засвітиться. А довкола очей що за павутиння? Вказівними пальцями натягнула шкіру, спробувала всміхнутись — і сахнулась. Обережно, так, ніби могло струмом ударити, поклала долоні на ледь-ледь округлий животик. Пальці зрадницьки тремтіли. Повернулася вліво, вправо... Рожевий атлас підкреслював опуклість ліній і здавався таким недоречним у цих стінах: чудернацька забаганка столичної цяці... і не більше.

— Так, Жанночко, так. Ти тут чужа... І ніколи своєю не станеш. — Жінка мимоволі вирівняла спину й розправила плечі. — От і добре. Про корів і свиней? Значить, буде і про корів, і про свиней.

— Ме-ме-ме... — наче відчула, бо верещала, аж заходила сусідська коза, дерлася на огорожу й уперто сіпала ціпок. Однак Жанна того вже не чула, натомість дістала із шухляди старенький ноутбук, підсунула ближче стілець, поспіхом сіла й зиркнула спідлоба на будильник.

— Нічого-нічого. Для початку вистачить і двох годин... Ось так. Дванадцята нуль-нуль. Ти продзвениш опівдні.

За мить стрілка курсору спіймала папку з короткою назвою «Книга», два легенькі натискання — і на весь робочий стіл вигулькує могильний надгробок. Нічого особливого. Ніби. Звичайне «робоче» фото з тих, котрі звикла робити, збираючи матеріали для чергового проекту, адже потім значно легше «оживляти» картинку в пам'яті. От і зараз схилилась і придивилась уважніше. Осінь. Це помітно, бо в небі народжується перший сніг. А внизу, біля самісінької землі, плететься барвінок. Зелений, кучерявий, він тягнеться на могилу, котра нічим не вирізняється з-поміж інших. Прямі лінії, камінь сірого кольору, здається, не мармур. Чорний прямокутник посередині, а в ньому — жіноче обличчя й напис «Пономаренко Франциска Францівна». Нижче цифри, у які вмістилося життя. 9.08.1895—7.10.1980.

Жанна заплющує очі, мить сидить у суцільній тиші, бо навіть сусідська коза замовкає, упокорена таїнством небаченого досі дійства. Затим жінка розплющує повіки, голосно видихає, так, ніби з повітрям вивільняє внутрішню тривогу, страх, розчарування, біль, образу, усміхається незнайомці й з надією, адже, окрім неї, уже нічого не лишилося, шепоче:

— Ну от. Час починати знайомство... Найзагадковіше знайомство в часі.